

Found objects Two projects and a chair by Rainer Köberl, Innsbruck

The chair, awarded the prize for the best piece of furniture of the year in Austria for 1997, is not only the most significant element of the fitting out of the two projects documented on the following pages, but could easily serve as an unwritten programmatic statement for both projects and may even be for the whole architectural oeuvre of its architect.

Designing the chair meant, for Köberl, literally finding the chair, on a junk heap in his street, years ago by accident. As a design-date for the entry for the furniture prize he stated the year of its production but added the word 'rediscovered' to it and to his own name he added 'anonymous'. Looking for suitable furnishings for his home for the elderly in Nofels near Feldkirch, the chair seemed ideal for the specific needs of older people – by being familiar, versatile in use and due to its proportions, exceptionally comfortable, just a bit wider and a bit lower than these kinds of chairs usually are. A small producer of furniture was finally willing to take the risk of producing the chair anew. It took a while before the client was convinced but the chair now stands – in different versions – in almost every room of the home for the elderly in Nofels mentioned above. In the new building of the DOWAS, a temporary place to live for people just released from prison, we find the original one, in front of the fireplace in the living room.

As the chair is a found object inspiring the architect to develop it further, the forms Köberl uses as the starting point for his architectural designs are all based on existing, well known typologies. The courtyard of the building in Nofels derives from all these well known yet significant buildings with special functions like cloisters, hospitals or some of the more representative farmhouses. In every village there is at least one of one kind or another and they either represent being public and respectable or particularly private and enclosed. A stone fountain, as in the courtyard, we'll find on any village square. And to extend the existing pitched roof house to create space for the DOWAS, Köberl builds yet another house with a pitched roof behind it, with a fireplace just

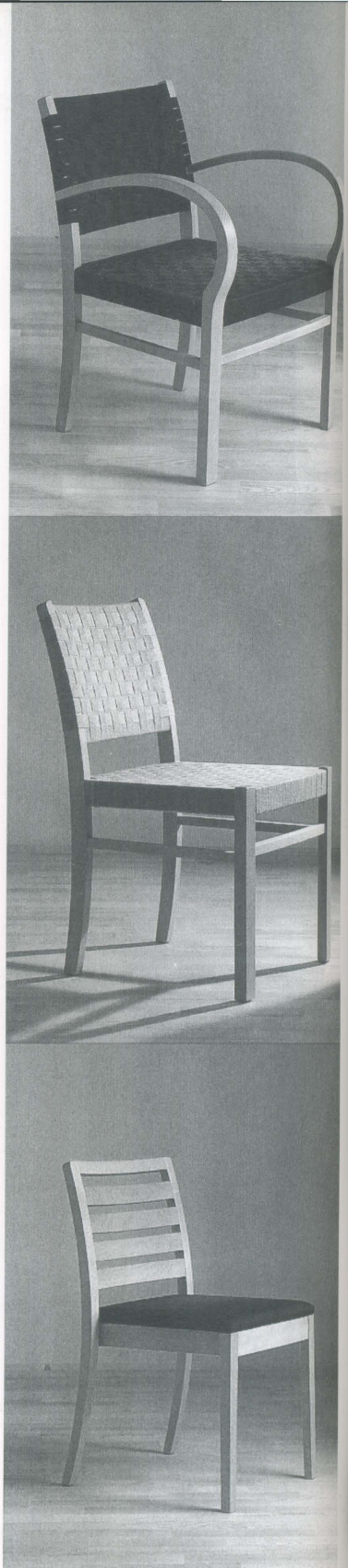
Gevonden voorwerpen Twee projecten en een stoel van Rainer Köberl, Innsbruck

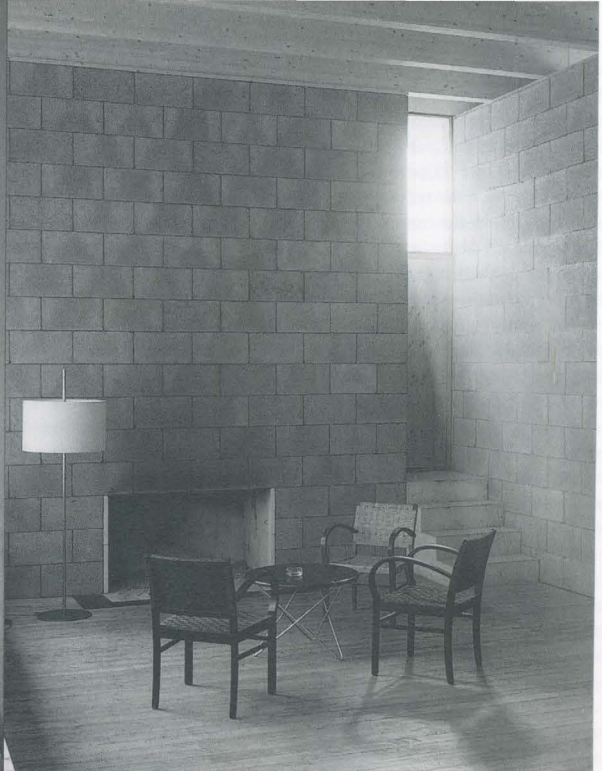
De stoel waarmee Rainer Köberl in 1997 de prijs voor het beste meubel van Oostenrijk won, maakt niet alleen een belangrijk deel uit van de inrichting van de twee hier gedocumenteerde projecten, hij zou ook als ongeschreven motto voor beide kunnen dienen, en misschien zelfs voor het hele architectonische oeuvre van zijn architect.

Het ontwerpen van de stoel bestond uit het letterlijk vinden van de stoel, bij het grof vuil, jaren geleden. De ontwerper meldde bij de inzending voor de meubelprijs als ontwerpdatum: 1996 / herontdekt, en als ontwerper Rainer Köberl / anoniem. Toen hij op zoek was naar geschikt meubilair voor de ouderenhuusvesting in Nofels bij Feldkirch, leek Köberl de stoel ideaal voor de specifieke behoefte van ouderen: vertrouwd, veelzijdig en door zijn verhoudingen bijzonder comfortabel, iets breder en lager dan gebruikelijk. Een kleine stoelenfabrikant was bereid om het risico te nemen en de stoel opnieuw te produceren. De opdrachtgever liet zich uiteindelijk overtuigen en de stoel staat nu – in verschillende uitvoeringen – in nagenoeg elke ruimte van het genoemde woongebouw voor ouderen in Nofels. In het DOWAS – het tweede hier gedocumenteerde project van Köberl, een tijdelijk opvanghuis voor mensen, die net uit de gevangenis zijn ontslagen – treffen we het origineel voor de open haard aan.

Köberl vindt zijn vormen. Zoals de stoel als gevonden voorwerp de architect inspireert tot aanpassingen en variaties, zijn alle vormen die Köberl als uitgangspunt voor zijn ontwerpen neemt gebaseerd op bekende typologieën. De hofstypologie van Nofels is ontleend aan al die bijzondere complexen als herenboerderijen, kloosters, gasthuizen enzovoort, waarvan elk dorp er minstens één bezit en die het midden houden tussen representatief en openbaar, en uiterst privé en besloten. Een stenen fontein als in Köberls hof kun je op elk dorpsplein vinden. En om het bestaande huis met zadeldak voor het project DOWAS uit te breiden, ontwerpt Köberl een tweede huis met zadeldak en plaatst het erachter, met een open haard erin zoals in elke traditionele huiskamer.

De vaak door architecten geuite ambitie, vanzelfsprekendheid te bereiken

De stoel in Haus Nofels / The chair in the Nofels House

De stoel voor de open haard in het DOWAS / The chair in front of the fireplace in the DOWAS

DOWAS, Van buiten / From the outside

DOWAS, De lange weg naar boven / A long way up

like all the others that heat every traditional living room of the area.

The ambition declared by many architects, to achieve the self-evident by or actually in spite of designing, requires enormous discipline. Köberl takes time to observe and to look for recognisable elements which speak for themselves, literally. The motive certainly lies, at least to a large extent, in his highly social attitude; he feels the responsibility to create living spaces for people who might specially need the friendly atmosphere of a familiar environment. The emphasis therefore lies much more explicitly in interior spaces, their use and characteristics than on the exterior expression of a building and the composition of its elevations. Architectural consistency is achieved with a delicate modesty in the many forms and spaces, and the way various elements of living and their materials are put together (in Nofels Köberl used at least five different kinds of timber – looking every time again for the most suitable wood for furniture, flooring and lining).

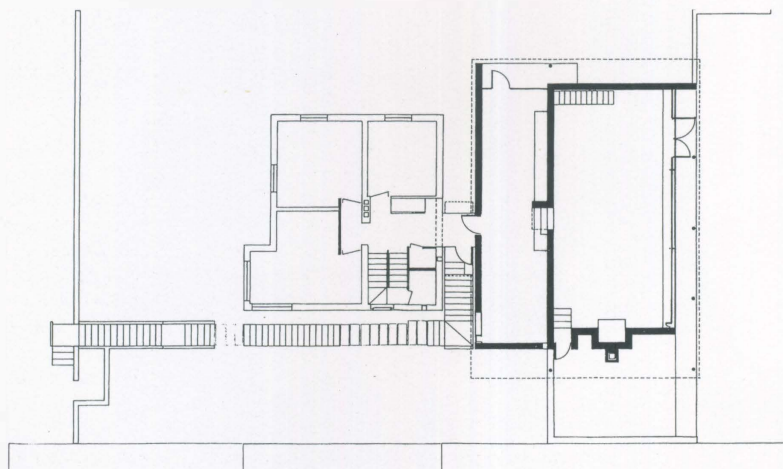
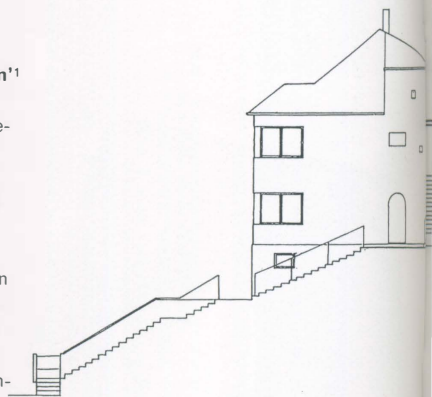
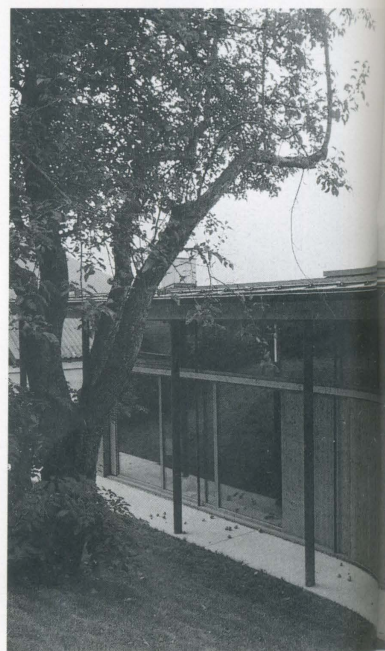
**Rainer Köberl,
'Building for living'**

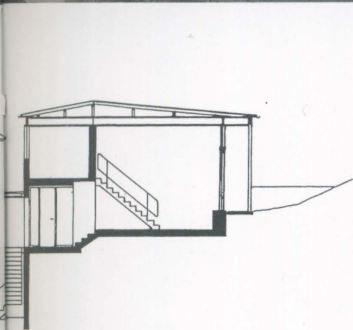
An architect has the task of discovering and clarifying the possibilities of the place for a new building and the way of living which will take place in it, to be able to create spaces and spatial configurations, which take into account the very essence of their site and function. The title of a book by Peter Handke describes what I mean by this essence: 'The inner world of the outer world of the inner world.'

door of eigenlijk ondanks het ontwerpen, vereist van de architect een enorme discipline. Köberl neemt de tijd, herkenbare elementen te zoeken, die voor zichzelf kunnen spreken – letterlijk. De positieve waardering van herkenbaarheid en vertrouwde heeft in het geval van de twee hier beschreven projecten een uitgesproken sociale dimensie. Bij beide projecten gaat het er immers om, (woon)ruimtes voor mensen te ontwerpen, die om verschillende redenen gedwongen zijn, hun vertrouwde omgeving te verlaten en daarom verondersteld kan worden, dat zij een bijzondere behoefte aan ruimtes hebben, die dit verlies kunnen verzachten. De nadruk komt hierdoor veel explicieter te liggen op de binnenruimte, het gebruik ervan en het gevoel dat de ruimte moet uitstralen dan op de buitenkant en de gevelcompositie. Architectonische consistentie wordt bereikt door de formele terughoudendheid, waarmee de veelheid van vormen, materialen (in Nofels heeft hij zeker vijf verschillende houtsoorten gekozen, voor meubels, vloeren, wanden steeds de meest geschikte soort enzovoort) en elementen van het wonen bij elkaar worden gevoegd.

Rainer Köberl, 'Bouwen is leven'

Een architect heeft de taak, de mogelijkheden van de plek te ontdekken en te verduidelijken. Op dezelfde manier moet hij zich verdiepen in de manier van leven dat zich erin af zal spelen. Alleen zo kunnen ruimtes en organische structuren van ruimtes ontstaan, die ingaan op het wezen van én locatie én functie. De titel van een boek van Peter Handkes beschrijft, wat ik onder deze essentie versta: 'De binnenwereld van de buitenwereld van de binnenwereld.'

The Nofels house near Feldkirch is located next to an old nursing home, a renovated and extended former poor people's home and the estate originally belonging to it. The rural character of the surroundings is determined by vast meadows and gardens, fruit trees and some single walnut trees. In between are scattered low plastered houses with timber extensions and service buildings.

A home for the elderly, in my view, represents a unique form of living. To discover the hidden potential of this very unnatural, undesirable, but partly necessary task, has had an attraction so far unknown to me. In this institution a way of living comes into existence by the limitations of old age, by illness and infirmity, that forms a unique collection of the normal, the weird, the public, the private, the ordered, the chaotic; health and illness, caring and to be cared for.

The building lies tranquil and flat between the trees, somewhat lower even than the façades of the houses around. Plaster and timber form the exterior. Spatially the Nofels house is organised around an inner court. Timber, glass, plaster, concrete, yellowish limestone from Vicenza (the city of Palladio) and a chestnut tree create a rural, Mediterranean atmosphere.

The core of the complex, the court, belongs to everyone. Accessible from the street without gates through a doorway, it's a space where one can spend time in the open air; a stage, where light and shadow play on the light floor, but also rain and snow; where one can listen to the buzz of the bees in the oleander shrubs and to the splashing water of the big fountain. (...)

The airy, wide corridors and living areas overlook the courtyard. By placing larch flooring, stained ash doors, yellowish plaster walls, large timber windows and concrete ceilings next to each other, the atmosphere becomes warm and cosy. Everywhere there are casual places to sit and meet, the corridors act as an extended living area for the private rooms. (...)

A small little house stands in the courtyard on its own. The space on the inside is lined with timber; as the only space in the building, the floor is covered with carpets. It's a world of its own, but one which belongs to the whole of the building. It is used as a meeting space for

1
Köberl cites the title of Georges Candilis' *Bauen ist Leben*, Stuttgart, 1978.

Het 'Haus Nofels' staat naast het oude verpleegtehuis, een gerenoveerd en uitgebreid armenhuis uit de negentiende eeuw, en het oorspronkelijk erbij horende landgoed. Het landelijk-dorpse karakter van de omgeving wordt bepaald door uitgestrekte weiden en tuinen, fruitbomen en enkele notenbomen. Verspreid in deze omgeving staan lage gestucte huizen met houten schuurtjes, stallen en bijgebouwen.

Een bejaarden- en verpleegtehuis, zoals ik het zie, is een unieke woon- en levensvorm. Alleen in de ontdekking van de verborgen mogelijkheden ligt de tot nu toe onbekende aantrekkingskracht van deze zeer onnatuurlijke, onwenselijke, maar deels noodzakelijke opgave. In deze institutie ontstaat door beperkingen, door ouderdom en door invaliditeit een soort onder-één-dak-wonen, dat een unieke verzameling vormt van het normale, het afwijkende, het gekke, het openbare, het private, het geordende, het chaotische; het gezond zijn, ziek zijn, verzorgen en verzorgd worden.

Rustig en vlak ligt het gebouw achter de bomen, iets lager zelfs dan de gevels van de omliggende huizen. Stuc en hout vormen de buitenkant. Ruimtelijk is Haus Nofels georganiseerd rondom een binnenhof. Hout, glas, stuc, beton, lichtgele schelpenkalk uit Vicenza (de stad van Palladio) en een tamme-kastanjeboom zorgen voor een landelijk-zuidelijke sfeer.

Het hart van het complex, de hof, is van iedereen. Vanaf de straat kom je er via een doorgang in, zonder deuren. Het is een plaats waar je van de buitenlucht kan genieten; een podium waar licht en schaduw op de lichte vloer spelen, maar waar ook regen en sneeuw op kunnen vallen; waar het zemen van de bijen in de oleanderstruiken te horen is en het klaterende water uit het grote fontein. (...)

De lichte, brede gangen en woonruimtes kijken uit op de hof. Door het naast elkaar toepassen van larikshouten vloeren, gebeitste essenhouten deuren, lichtgele stuc, grote houten ramen en betonnen plafonds ontstaat een warme en gezellige sfeer. Overal zijn zitjes, de gang kan zo als uitbreiding fungeren van de kamers. (...)

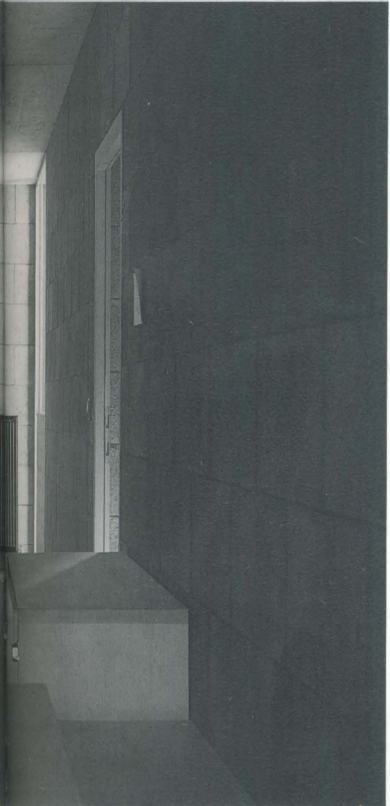
Een klein huisje staat alleen in de hof. De ruimte binnen is met hout betimmerd en heeft als enige in het complex vloerbedekking liggen. Het vormt een wereld op zich, maar hoort wel bij het geheel. Het wordt gebruikt voor bijeenkomsten van het personeel, of voor kleine intieme fami-

1
Köberl citeert hier de titel van Georges Candilis' *Bauen ist Leben*, Stuttgart, 1978.

Haus Nofels, entree / entrance

DOWAS, hal / hall

the staff but is also suitable for intimate family gatherings. In the courtyard the space is used as a well-covered garden room. One can sit there, relaxing or playing cards, but it also can be used as a stage for various small performances.

A large balcony belongs to the open space, big enough to enable people who are confined to their beds to take part in the life going on in the courtyard.

The DOWAS (temporary rehabilitation accommodation)

A one family house from the thirties is stuck firmly in a mountain ridge, sloping down towards the north. The extension is located on the south side of the existing building, against the slope. The noise of the nearby motorway and railway tracks determines the area. A long and steep path leads along the existing house to a narrow slit between old and new. Here one accesses the lower level of the extension and the second floor of the existing house, where the bedrooms are situated. As terraces, the different levels are sitting along the slope – connected by pre-cast concrete stairs. The kitchen and the dining area are situated on the entrance level, a few steps up comes the large living room, which opens towards the steep garden rising up the mountain behind the building. The height of the space changes the oppressive mountain ridge into a source of light. It reflects – changing from season to season – green, brownish and white light. The walls – supporting walls, garden walls and the walls of the rooms – are all constructed of fair-faced concrete blockwork in clear contrast with the warm shades of the timber roof construction, window frames and floors. The open fireplace provides visible warmth.

Translation, Mechthild Stuhmacher

liefteestjes. In de hof is dit huisje een overdekte plek, waar je in alle rust kunt zitten om bijvoorbeeld te kaarten, maar die ook gebruikt kan worden als podium voor verschillende voorstellingen.

Bij de tuin hoort ook een groot balkon, dat groot genoeg is om de aan het bed gekluisterde bewoners aan het leven in de tuin deel te laten nemen.

DOWAS (Durchgangsort für Wohnungs- und Arbeitssuchende – een tijdelijk opvanghuis)

Een eengezinshuis uit de jaren dertig steekt diep in een naar het noorden hellende bergrug. De uitbreiding bevindt zich op de zuidkant, tegen de berg aan. Het lawaai van snelweg en spoorlijn is bepalend voor het gebied. Een lange weg leidt via steile trappen langs het bestaande huis naar de smalle spleet tussen oud en nieuw. Hier bevinden zich de toegangen tot de begane grond van de uitbreiding en de tweede verdieping van het oude huis, waar zich de slaapkamers bevinden. Als terrassen liggen de niveaus van de nieuwbouw in de helling – door trappen van geprefabriceerd beton zijn zij met elkaar verbonden. De keuken en de eetruimte bevinden zich op het entreeniveau, een paar treden hoger ligt de grote woonruimte, die zich opent naar de steil naar boven hellende tuin. De hoogte van de ruimte verandert het benauwende van de bergrug in een lichtbron. Hij reflecteert in de loop van de verschillende seizoenen groen, bruinig en wit licht. De muren – steunmuren, tuinmuren en binnenmuren zijn alle opgetrokken uit in het zicht gelaten gasbetonstenen en contrasteren met de warme tinten van de houten dakconstructie, de houten kozijnen en vloeren. De open haard geeft zichtbare warmte.

*Vertaling, Candice de Rooij,
Mechthild Stuhmacher*